



ΚΟΠΤΙΚΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ
COPTIC TEXTILES

F21.6
A86ko

ΟΝ ΜΠΕΝΑΚΗ

BENAKI MUSEUM

9659
Bif

Ἐξώφυλλο: «Σημεῖον». Πέρδικα. Λινὸ καὶ μαλλί. 4ος - 5ος αἰ. 16,5 × 16,5 ἐκ. Δ, 222
Cover: "Semeion". Partridge. Linem and wool. 4th - 5th cent. 16,5 × 16,5 cm. Δ, 222

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΜΠΕΝΑΚΗ

BENAKI MUSEUM

F21.6
A86ko

ΚΟΠΤΙΚΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ
CORTIC TEXTILES

ΑΘΗΝΑΙ
ATHENS
1971

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὰ λίγα ἐκλεκτὰ δείγματα ποῦ εἰκονίζονται σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος ἀνήκουν στὴν πλοῦσια συλλογὴ ἀρχαίων ὑφασμάτων τοῦ Μουσείου Μπενάκη καὶ εἶναι γνωστὰ σὰν «Κοπτικὰ». Βρέθηκαν σὲ τάφους καὶ σὲ ἐρειπωμένα Μοναστήρια τῆς Αἰγύπτου καὶ εἶναι ἔργα τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς κοιλάδας τοῦ Νείλου, ποῦ μετὰ τὸν 7ο αἰώνα ὀνομάστηκαν Κόπτες ἀπὸ τοὺς Ἄραβες κατὰ παραφθορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος Αἰγύπτιος.

Ἡ ξερὴ καὶ ζεστὴ αἰγυπτιακὴ γῆ καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν βοήθησαν στὴν διατήρηση τῶν ὑφασμάτων τούτων μὲ τὴ θαυμαστὴ πολυχρωμία. Τὰ περισσότερα εἶναι κομμάτια ἀπὸ ἐνδύματα ποῦ φοροῦσε ὁ νεκρὸς στὴν ταφὴ του (χιτῶνες ἢ ἱμάτια), ἄλλα μεγαλύτερα χρησιμοποιεῖναι γιὰ στολισμὸ τῶν τοίχων σὰν ζωγραφικοὶ πίνακες (1 - 5) ἢ γιὰ παραπέτασμα ὅπως τὸ βῆλο (13). Τοὺς λινοὺς χιτῶνες στόλιζαν μὲ στρογγυλὰ ἢ τετράγωνα πολύχρωμα πυκνούφασμένα κομμάτια, τὰ λεγόμενα «σημεῖα» ἢ «σήματα» καὶ μὲ πλατειεῖς ἢ στενόμακρες ταινίες τὰ λεγόμενα «κλαβία» (8, 14, 16, 18, 19, 24, 25)· τούτα στὰ πρώιμα ἀκόμα χρόνια ἦταν ἐνυφασμένα στὸν κάμπο τοῦ λινοῦ, ἀργότερα, μετὰ τὸν 5ο αἰώνα εἶναι ἐπιραμμένα.

Γιὰ τὸ διάκοσμο χρησιμοποιοῦν μορφές παρμένες ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ θεματολογία: ὁ Ἄρατος καὶ οἱ Μοῦσες (3, 4), ὁ Ἡρακλῆς μὲ τὴν Κερυνίτιδα Ἐλαφο (1, 2), μὲ τὸν Λέοντα (10), μὲ τὴ βασίλισσα τῶν Ἀμαζόνων Ἰπολύτη, μὲ τὸν κένταυρο Νέσσο καὶ τὴ Δηιάνειρα (17), ὁ Διόνυσος μὲ τὴν Ἀριάδνη (9), ὁ Διόνυσος ἀνάμεσα σὲ κληματίδες σὰν «σταφυλίτης» καὶ «ἐρίφιος» (16), ὄρχηστρίδες καὶ πυρριχιστὲς ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ Διονύσου (15, 18, 19). Τὶς σκηνὲς πλαισιώνουν μὲ διακοσμητικὰ μοτίβα ἀπὸ τὸ ζωϊκὸ καὶ φυτικὸ κόσμο, τὶς παρυφῆς στολιζόν μὲ περίτεχνα γεωμετρικὰ σχήματα (12, 14, 18, 20, 22). Ἰδιαίτερα ἀγαπητὸ εἶναι τὸ γυναικεῖο πορτραῖτο — σὰν προσωποποίηση ἐποχῶν (6, 7) ἢ σὲ σκηνὲς ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ (κατοπριζομένη) (11) — ποῦ δείχνει σαφῆ τὴν ἐπίδραση τῆς ζωγραφικῆς προσωπογραφικῆς τέχνης τῆς Αἰγύπτου, ὅπως τὴν ξέρομε ἀπὸ τὰ νεκρικὰ πορτραῖτα τοῦ Φαγιούμ. Σπάνια εἶναι τὰ θέματα μὲ καθαρὰ χριστιανικὴ μορφή: σταυρὸς (23) καὶ δεόμενες μορφές (13, 24). Ἡ τεχντροπία στὴ διακόσμηση τῶν ὑφασμάτων, ἂν καὶ ἔχει τὶς ρίζες της στὴν πλοῦσια μορφοπλαστικὴ παράδοση τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης τῆς Ἀλεξάνδρειας, ἀποκτᾷ μὲ τὸν καιρὸ δικό της χαρακτήρα, τὸν λεγόμενον κοπτικὸ: βασικὰ του γνωρίσματα εἶναι ἡ τάση γιὰ σηματοποίηση καὶ ἀφαίρεση, ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὶς σωστὲς σωματικὲς ἀναλογίες τῶν μορφῶν, ὁ «φόβος τοῦ κενοῦ» (horror vacui) καὶ μιὰ κάποια λαϊκὴ ἀφέλεια. Ἔτσι οἱ ἥρωες καὶ οἱ θεοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου ταυτίζονται μόνο ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ σύμβολα ποῦ τοὺς συνοδεύουν.

Στήν τεχνική επίσης ακολουθούν τούς πατροπαράδοτους τρόπους στήν ύφανση, μόνο πού τώρα τό λινό και τό μαλλι άντικατέστησαν τά πολυτελή μεταξωτά τής ελληνιστικής Άλεξάνδρειας. Για τά μεγαλύτερα κομμάτια μεταχειρίζονται συνήθως πλατειές θηλιές, τά λεγόμενα «λάσια», πού δημιουργοῦν τήν φλοκωτή, σκουλάτη επίφανεια. Τά σημεῖα και οί ταινίες ἔχουν συνήθως πολύ σφιχτή ύφανση πού μαζί μέ τή χρωματική ἄρμονία δίνει τήν έντύπωση ζωγραφικοῦ ἔργου.

Τά χρονικά ὄρια τής κοπτικής τέχνης τοποθετοῦνται ἀνάμεσα στόν ὄνιμο 3ο και 7ο αἰ. Ἡ ἀκριβής χρονολόγηση τών ύφασμάτων εἶναι ἀκόμα προβληματική. Ἡ πρώτη χρονική τοποθέτησή τους ἐξαρτᾶται πολλές φορές ἀπό τό βαθμό τής τεχνολογικῆς προσκόλλησης στά ἑλληνικά εἰκονογραφικά πρότυπα. Π.χ. οἱ ὕστερες μικρογραφικές και σχηματοποιημένες «σκηνές κυνηγίου» (26, 27) ὄχι μόνο ξεφεύγουν ὀλότελα ἀπό τήν ἑλληνική παράδοση ἀλλά δείχνουν περισσότερο τήν ἐξέλιξη πρὸς τήν ἀφηρημένη ἰσλαμική ἀντίληψη και ἀποτελοῦν τόν ἀπόηχο τής κοπτικῆς ύφαντικῆς τέχνης.

Αἶλα Μαραγκοῦ

INTRODUCTION

The small selection of textiles illustrated here belong to the rich collection of Ancient Textiles in the Benaki Museum, and are known as "Coptic". They were found in Egyptian graves and ruined monasteries and were made by the Christian peoples of the Nile valley, known as Copts since the seventh century. This word is derived from the greek word for Egyptian (Αἰγύπτιος) rendered KIPT - KOPT by the Arabs.

Preservation of these textiles with their admirable polychromy is due to the hot, dry earth of Egypt and to the embalming of the dead.

Most of the fragments are from clothes (chitons or himatia) in which the bodies were wrapped, the larger pieces were used as wall decorations like paintings (1 - 5), or as curtains called "vela" (13). The linen chitons were embellished with densely woven, multi-coloured squares or circles known as "semeia" or "semata" and with long narrow bands called "clavia" (8, 14, 16, 18, 19, 24, 25); these were interwoven with the linen ground in their earlier examples but in those dating from after the fifth century they are appliqué. Decoration was based on scenes from the Greek repertoire: Aratos and the Muses (3, 4), Hercules with the Ceryneian deer (1, 2), with the lion (10), with Hippolyta, queen of the Amazons, with Deianeira and the Centaur

Nessos (17), Dionysos with Ariadne (9), Dionysos between vine branches as "Staphylites" and "Eriphios" (16), pyrrhic and female dancers from the Cycle of Dionysos (15, 18, 19).

Floral and animal motifs frame the scenes: the borders are decorated with sophisticated geometric designs (12, 14, 18, 20, 22). A particularly favourite subject was the female portrait — as personification of the seasons (6, 7) or in scenes from everyday life (woman looking in the mirror) (11) — in which the influence of Egyptian portraiture, as known from the burial portraits of the Fayum, is evident. Explicitly Christian scenes are rare: the cross (23) and praying figures (13, 24).

From its origin in the rich Hellenistic artistic tradition of Alexandria, a style of textile decoration with its own specific character emerged and is called Coptic: its basic features being a tendency towards stylisation and abstraction, an indifference to correct corporal proportions, the "horror vacui" and a certain degree of primitive naiveté. Thus, Heroes and Gods of the Greek Pantheon are only identifiable through their accompanying symbols and inscriptions.

Traditional weaving techniques were also used though the luxurious silken fabrics of Hellenistic Alexandria were replaced by wool and linen. Broad loops known as "lasia" usually comprise the fluffy surface or pile of the larger pieces (1, 4, 6). "Semeia" and bands are often closely woven and with the harmony of colours give the impression of paintings.

The period of Coptic Art extends from the late third to the seventh centuries. The accurate dating of the textiles is still problematic. The basis for an early date is the degree of stylistic proximity to the Greek iconographic prototypes. The later miniature schematic "hunting scenes" (26, 27) are entirely alien to the Greek tradition, rather, they show a development towards the abstract Islamic conception and constitute but an echo of the Coptic weaving art.

Lila Marangou



Ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τὴν Κερυνίτιδα ἔλαφον (λεπτομέρεια). Λινὸ μετὰ μάλλινα «λάσια», ἀπὸ τὴν
Ἄντινῴη. 3ος αἰ. 57×63 ἐκ. Δ, 212

Hercules with the Ceryneian deer (detail). Linen with looped woollen pile, "lasia". From
Antinoe. 3rd cent. 57×63 cm. Δ, 212



Ἡρακλῆς. Λεπτομέρεια τοῦ ἀρ. 1. 25 × 26 ἐκ.
Hercules. Detail from plate 1. 25 × 26 cm.

Δ, 212
Δ, 212



Ἡ Μοῦσα Καλλιόπη. Λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν σύνθεση «Ὁ Ἄρατος καὶ οἱ Μοῦσες». Λινὸ μὲ μάλλινα λάσια. 3ος - 4ος αἰ. 40 × 41 ἐκ.

The Muse Calliope. Detail from the composition "Aratos and the Muses". Looped woollen pile. 3rd - 4th cent. 40 × 41 cm.

Δ, 213



Ἡ Μοῦσα Οὐρανία. Λεπτομέρεια τοῦ ἀρ. 3. 41×41 ἐκ.

The Muse Ourania. Detail from the composition in plate 3. 41×41 cm.

Δ, 213

Δ, 213



Ἐφηβικὴ μορφή σὲ «εἰδυλλιακὸ» τοπίο (λεπτομέρεια). 4ος αἰ. 15 × 19 ἐκ.
Adolescent figure in an idyllic landscape (detail). 4th cent. 15 × 19 cm.

Z, πρ. 92/4
Z, c. 92/4



Γυναικεία κεφαλή, προσωποποίηση εποχής (?). Λινò με μάλλινα λάσια. 3ος-4ος αι.
31,5×33 εκ.

Female head, personification of a season (?). Linen with woollen loops. 3th-4th cent.
31,5×33 cm.



Κεφαλή «έποχης» (?). Μαλλί. 3ος - 4ος αί. 20×19 εκ.
Head of a «Season» (?). Wool. 3rd - 4th cent. 20×19 cm.

Μ, πρ. 109/4
Μ, c. 109/4

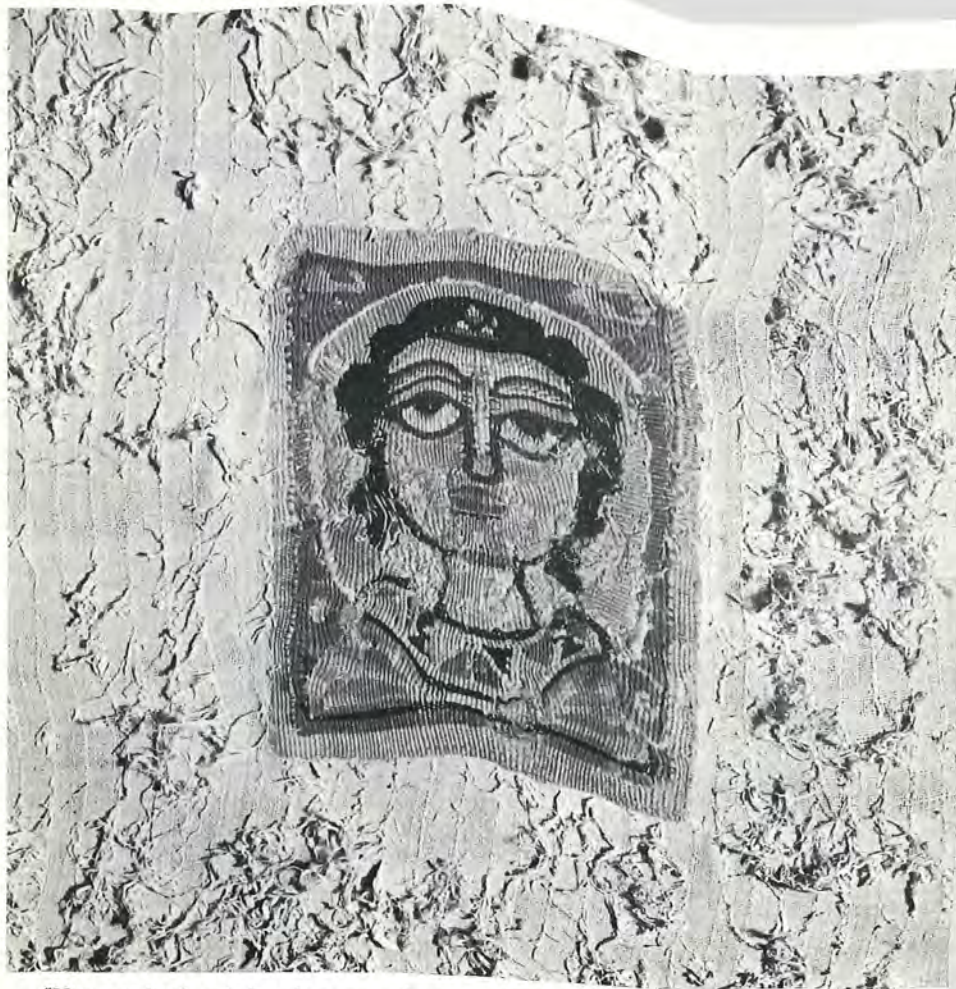


'Ο 'Ηρακλῆς με τὸν λέοντα, «σημεῖο». Μαλλί καὶ λινό. 5ος-6ος αἰ.
 16×13 ἐκ. M, πρ. 108/8
 Hercules with the lion, a "semeion". Wool and linen. 5th-6th cent
 16×13 cm. M, c. 108/8



Λεπτομέρεια από την σύνθεση «Διόνυσος και Ἀριάδνη». Μαλλι και λινό. 4ος - 5ος αἰ.
14 × 17 ἐκ. Μ, πρ. 108/7

Detail from the composition "Dionysos and Ariadne". Wool and linen. 4th - 5th cent.
14 × 17 cm. Μ, c. 108/7

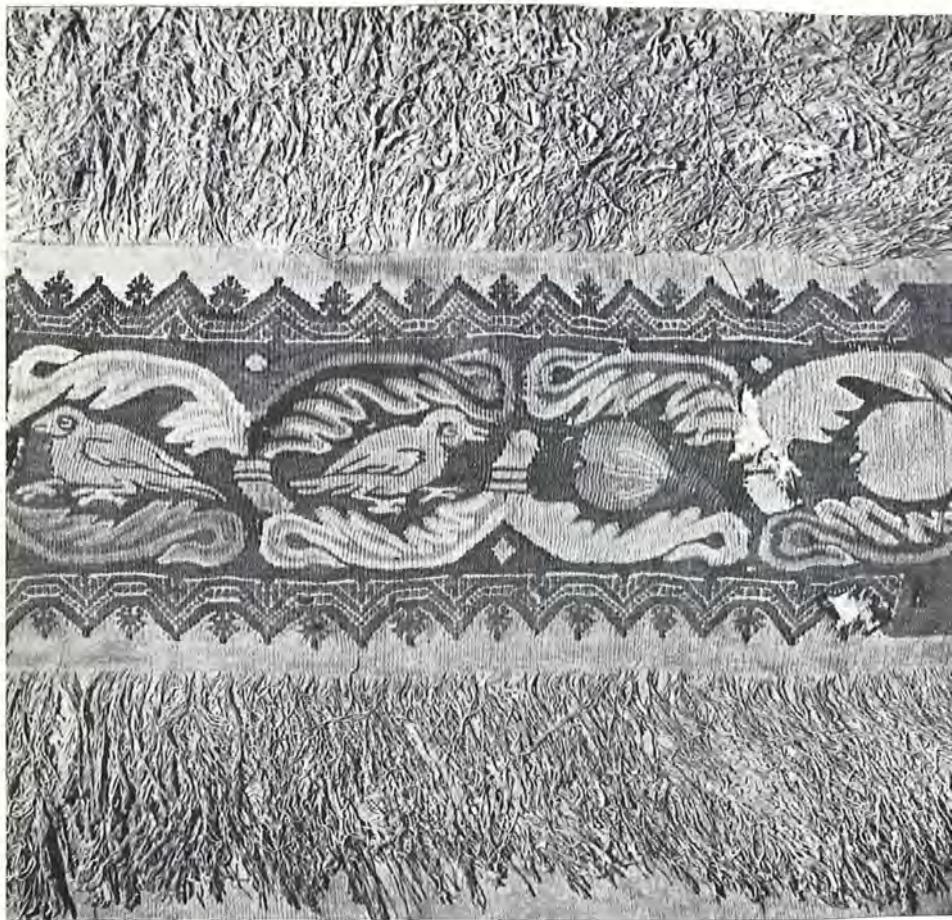


10 "Υφασμα λινό για διακόσμηση τοίχου με γυναικείο πορτραίτο. 4ος - 5ος αι. Διαστάσεις
πορτρ. 13,5×11 εκ. Δ, 172
Linen textile bearing the portrait of a Woman. Wall decoration. 4th - 5th cent.
Portrait 13,5×11 cm. Δ, 172



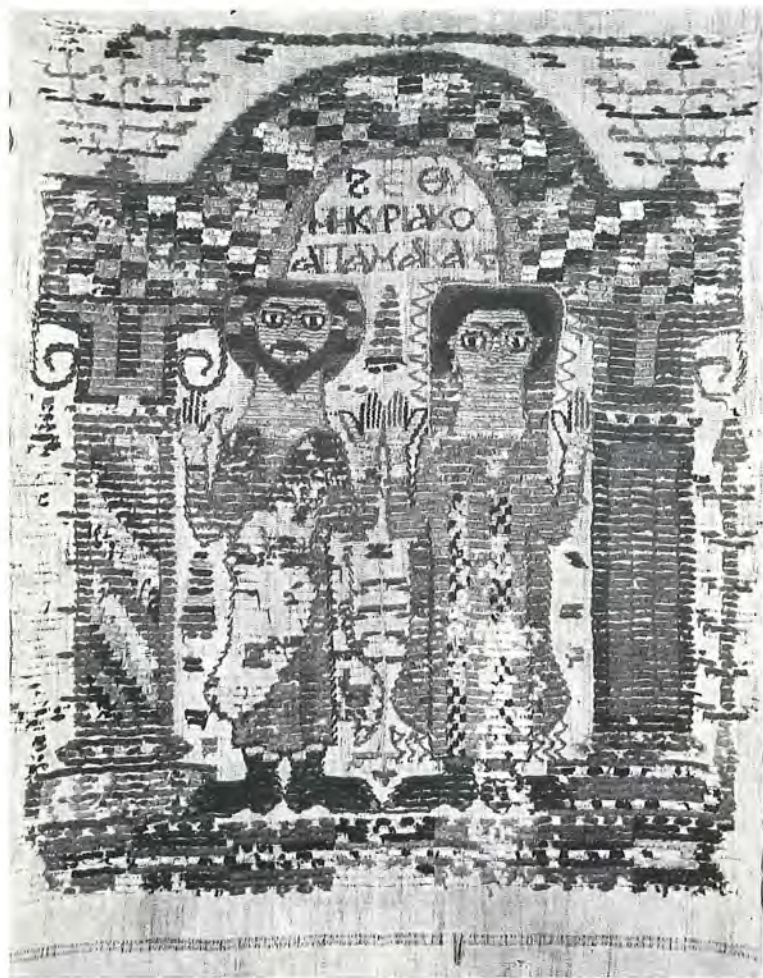
11 «Κατοπτριζομένη». Λινὸ καὶ μαλλί. 6ος-7ος αἰ. 37 × 34,5 ἐκ.»
Woman looking in the mirror. Linen and wool. 6th - 7th cent. 37 × 34,5 cm.

Δ, 173
Δ, 173



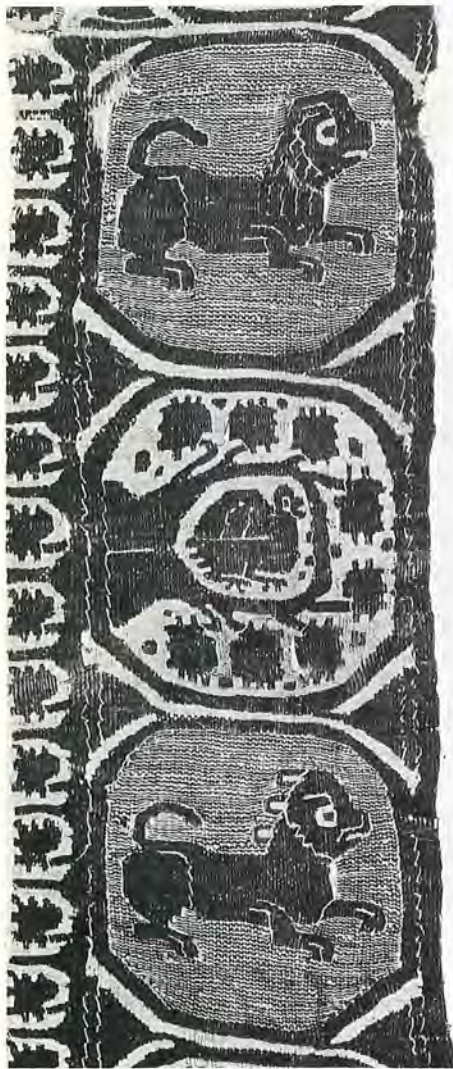
Πουλιὰ καὶ καρποὶ. Λεπτομέρεια διακοσμητικῆς ταινίας. Μάλλι καὶ λινό. 5ος - 6ος αἰ.
Μήκος 32 ἐκ. Δ, 215

Birds and fruits. Detail from a decorative band. Wool and linen. 5th - 6th cent.
Length 32 cm. Δ, 215



Βήλον. Μορφές δεομένων. Ἐπιγραφή σὲ κοπτική γλῶσσα. Ἀπὸ μοναστηρίου τῆς Ἀντινόης. 5ος - 6ος αἰ. 105 × 86 ἐκ. Δ, 211

"Velon". Figures in prayer. Coptic inscription. From a monastery in Antinoe. 5th - 6th cent. 105 × 86 cm. Δ, 211



Διακοσμητική ταινία (λεπομέρεια). Λινό.
8ος αι. 23×9,5 εκ. Ζ, πρ. 92-2/10

Decorative band (detail). Linen. 8th cent.
23×9,5 cm. Ζ, c.92-2/10

Πυρρικήστας. Λινό και μαλλί. 5ος αι.
39×32 εκ. Δ, 168

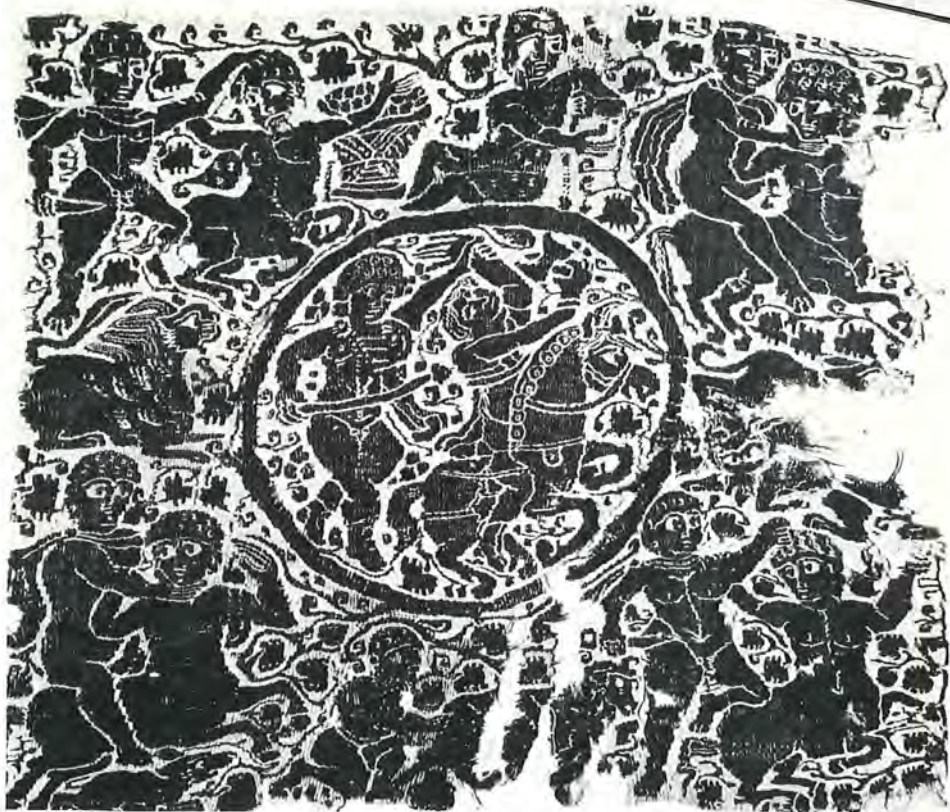
Pyrrhic dancer. Linen and wool. 5th cent.
39×32 cm. Δ, 168





«Σημείο» από λευκό λινό χιτώνα. Ὁ Διόνυσος εἰκονίζεται
 σάν «ἐρίφιος» καὶ «σταφυλίτης». 5ος αἰ. 24 × 17 ἐκ. Δ, 189

“Semeion” from a linen chiton. Dionysos is depicted as “Eriphios”
 and “Staphylites”. 5th cent. 24 × 17 cm. Δ, 189



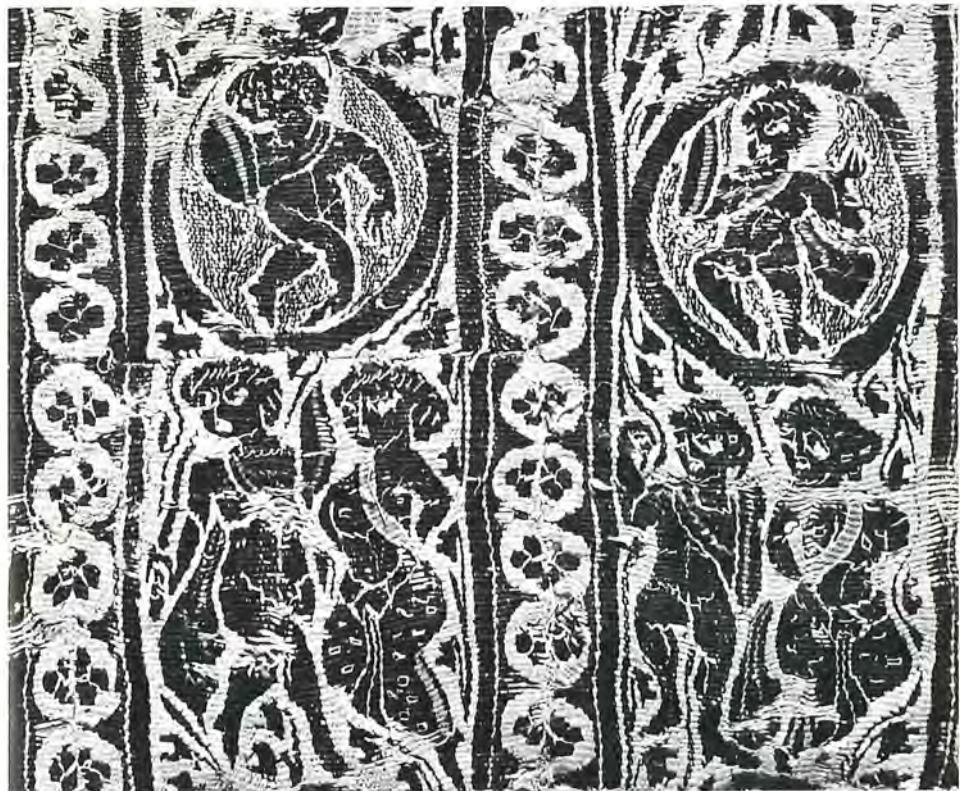
Μυθολογικά θέματα από τον κύκλο του Ἡρακλή: στο κέντρο εικονίζεται με την Ἴππολύτη, στις γωνίες με τον Νέσσο και την Δηιάνειρα. 5ος - 6ος αἰ. 17 × 19 ἐκ. Μ, πρ. 109/16

Mythological scenes from the Cycle of Hercules: in the center he is depicted with Hippolyta, at the corners with Nessos and Deianeira. 5th - 6th cent. 17 × 19 cm. M, c. 109/16



«Σημεῖο». Ἄνδρικές μορφές καὶ λέοντες (λεπτομέρεια).
Λινό καὶ μαλλί. 6ος αἰ. 22,5 × 8 ἐκ. Z, πρ. 92-2/5

Men and lions. "Semeion" of linen and wool (detail).
6th cent. 22,5 × 8 cm. Z, c. 92-2/5



Πυρριχιστές και ζεύγη ὀρχουμένων. «Σημεῖο». Λινό και μαλλί, ἀπό αἰγυπτιακὸ τάφο
 4ος αἰ. 16,5 × 20 ἐκ. Δ, 167

“Semeion” of linen and wool. Pyrrhic dancers and dancing couples. From an Egyptian tomb.
 4th cent. 16,5 × 20 cm. Δ, 167





- 21 «Λέων μαινόμενος». Λινὸ καὶ μαλλί. 4ος - 5ος αἰ. 39 × 54 ἐκ.
«Enraged lion». Linen and wool. 4th - 5th cent. 39 × 54 cm.

Δ, 176
Δ, 176

Φύλλα καὶ καρποὶ (ἀπότμημα συνθέσεως). Λινὸ καὶ μαλλί. 5ος αἰ. 15 × 10,5 ἐκ. Z, πρ. 92-4/4
Part of a composition of leaves and fruit. Linen and wool. 5th cent. 15 × 10,5 cm. Z, c. 92-4/4



Σχηματοποιημένα φυτικά κοσμήματα (λεπτομέρεια). Μαλλί. 6ος αι. 10 × 11 εκ. Z, πρ. 92-6/5
Stylised floral motifs (detail). Wool. 6th cent. 10 × 11 cm. Z, c. 92-6/5



Σταυρός ελληνικού τύπου. Μαλλί. 6ος - 7ος αι. 10,5×12 εκ.
Greek cross. Wool. 6th - 7th cent. 10,5×12 cm.

Z, πρ. 92-4/10
Z, c. 92-4/10

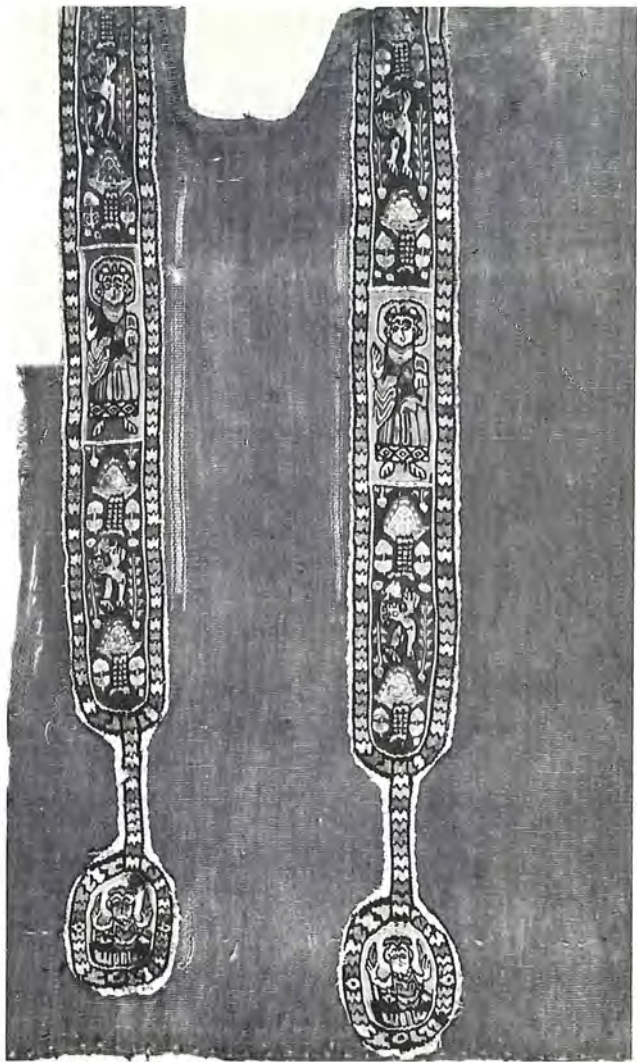


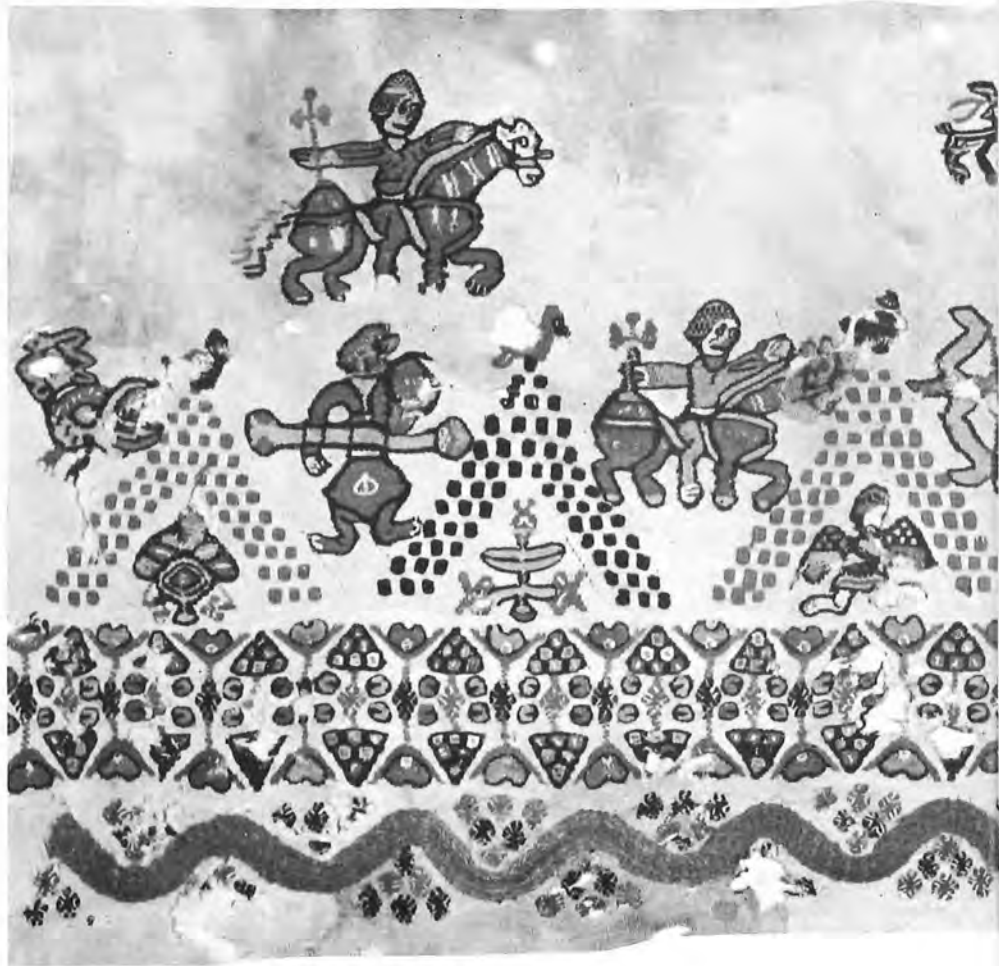
24

Λεπτομέρειες από «σημείο» λινού χιτώνα. Ἄριστ. : παράσταση δεομένης (γ), δεξ.: λέων και
 Z, πρ. 92/11
 “Semeion” from a linen chiton (detail). Left: praying woman, right: lion and “genie” (?)
 7th - 8th cent. Width 6 cm. Z, c. 92/11

«Σημεία» ἐπιραμμένα σὲ χιτῶνα.
8ος αἰ. 54 × 35 ἐκ. Δ, 1763

“Semeia” sewn onto a chiton
8th cent. 54 × 35 cm. Δ, 1763





26 Σκηνή κυνηγιού. 7ος - 8ος αι. 30 × 63 εκ.
Hunting scene. 7th - 8th cent. 30 × 63 cm.





«Σημεῖο». Μαλλί. 7ος - 8ος αἰ. 17×20 ἐκ.
"Semeion". Wool. 7th - 8th cent. 17×20 cm.

Z, πρ. 92/15
Z, c. 92/15

Στην ίδια σειρά:
ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ ΣΚΥΡΟΥ
ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ
ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ - ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ - ΚΥΚΛΑΔΩΝ
ΑΣΗΜΙΚΑ
ΚΕΡΑΜΙΚΑ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ
ΧΡΥΣΑΦΙΚΑ

In the same series:
SKYROS EMBROIDERIES
EPIRUS AND IONIAN ISLANDS EMBROIDERIES
CRETE - DODECANESE - CYCLADES EMBROIDERIES
SILVERWARE
POTTERY OF ASIA MINOR
JEWELRY

© Έκδοση των «Φίλων του Μουσείου Μπενάκη»
Published by "The Friends of the Benaki Museum"

Φωτογραφίες Μ. Βερνάρδου Photographs by M. Vernardos

Έκτύπωση Ί. Μακρής Α.Ε. Αθήναι Printed by J. Makris S.A. Athens

